

Elżbieta Magiera

Uwarunkowania prawne karier akademickich w Polsce międzywojennej (1918–1939)

Pedagogika Szkoły Wyższej nr 1, 25-44

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Elżbieta Magiera

Uniwersytet Szczeciński

Uwarunkowania prawne karier akademickich w Polsce międzywojennej (1918–1939)

Pojęcie „kariera zawodowa” oznacza drogę profesjonalnego rozwoju życia zawodowego. Wiąże się z rozwojem zawodowym człowieka, na który składa się przygotowanie zawodowe, adaptacja społeczno-zawodowa, identyfikacja i stabilizacja zawodowa, sukces zawodowy i mistrzostwo w zawodzie¹. Wśród czynników warunkujących rozwój zawodowy można wymienić warunki materialne i społeczne pracy zawodowej oraz właściwości osobowościowe pracownika, jego zdolności i zainteresowania zawodowe, postawę zawodową i osobowość zawodową oraz uwarunkowania formalnoprawne związane z wykonywaniem określonego zawodu. W ujęciu socjologicznym termin „kariera zawodowa” wiąże się z przechodzeniem „jednostki od pozycji niżej cenionych do pozycji wyżej cenionych w danym społeczeństwie”². Celem artykułu jest przedstawienie uwarunkowań prawnych karier akademickich w międzywojennej Polsce na podstawie analizy aktów prawa oświatowego.

Rozwój szkolnictwa wyższego jako warunek karier akademickich w Polsce międzywojennej

Odzyskanie niepodległości 11 listopada 1918 r. po 123 latach niewoli zaborowej zapoczątkowało procesy integracyjne i unifikacyjne oraz rozwój polskiej oświaty i szkolnictwa wyższego. Władze oświatowe skupiły

¹ Z. Wiatrowski, *Podstawy pedagogiki pracy*, Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2005, s. 392.

² T.W. Nowacki, K. Korabiowska-Nowacka, B. Baraniak, *Nowy słownik pedagogiki pracy*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Pedagogicznej Towarzystwa Wiedzy Powszechnej w Warszawie, Warszawa 2000, s. 97.

się przede wszystkim na rozbudowie niewielkiej sieci szkół wyższych, które przetrwały okres zaborów i I wojny światowej, oraz na przygotowaniu podstaw prawnych regulujących działalność tych szkół. Wpływ na stan oświaty międzywojennej miało dziedzictwo pozaborowe, które w wypadku byłych ziem zaboru rosyjskiego wiązało się z wysokim odsetkiem analfabetów, obowiązkowym językiem rosyjskim we wszystkich szkołach rządowych oraz rosyjskim charakterem uczelni wyższych omijanych przez polską młodzież³. Na przykład w roku akademickim 1910/1911 tylko około 35% słuchaczy uczelni warszawskich stanowili Polacy. Na ziemiach zaboru pruskiego nie funkcjonowało polskie szkolnictwo wyższe. Młodzież polska ze wszystkich trzech zaborów studiowała w Galicji, ponieważ ten zabór po wojnie austriacko-pruskiej 1866 r., w wyniku której cesarstwo austriackie poniosło klęskę, uzyskał autonomię. Wprowadzono tam język polski, polskie ministerstwo oświaty – Radę Szkolną Krajową i polskie szkoły, w tym szkoły wyższe: Uniwersytet Jagielloński, Uniwersytet Lwowski i Lwowską Szkołę Politechniczną. W latach 1905–1914 na Uniwersytecie Jagiellońskim studiowało 2615 studentów z ziem zaboru rosyjskiego, w Lwowskiej Szkole Politechnicznej – 1277, a na Uniwersytecie Lwowskim – 566⁴. Ponadto młodzież polska studiowała w licznych wówczas uniwersytetach w Europie Zachodniej, przede wszystkim we Francji, Szwajcarii, Belgii, Austrii i Niemczech. Przełom stanowił rok 1915, kiedy to Rosjanie w wyniku działań wojennych opuścili Warszawę. Wówczas Polacy przystąpili do tworzenia uniwersytetu i politechniki. Obie te placówki rozpoczęły działalność już w 1915 r. Przed odzyskaniem niepodległości powstały również Towarzystwo Kursów Naukowych, które w 1918 roku przekształciło się w Wolną Wszechnicę Polską (prywatną szkołę wyższą), Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego, Szkoła Nauk Politycznych, a z czasów zaboru przetrwały Wyższa Szkoła Handlowa i Szkoła Sztuk Pięknych. U progu niepodległości w Warszawie było siedem wyższych uczelni, w ośrodku krakowskim trzy uczelnie (Uniwersytet Jagielloński, Akademia Sztuk Pięknych i Akademia Górnicza), w ośrodku lwow-

³ J. Miąso, *Walka o narodową szkołę w Królestwie Polskim w latach 1905–1907 (w stulecie strajku szkolnego)*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2005, t. XLIV, s. 75–102.

⁴ J. Hulewicz, *Studia wyższe młodzieży z zaboru rosyjskiego w uczelniach galicyjskich w latach 1905–1915*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Historia 1958, z. 3, s. 240–241. Por. W. Jędrzejewicz, *Wspomnienia*, Wrocław 1993, s. 9.

skim również trzy uczelnie (Uniwersytet Lwowski, Szkoła Politechniczna oraz Akademia Weterynarii).

Po odzyskaniu niepodległości odbudowę szkolnictwa wyższego w Polsce oparto na ustawie o szkołach akademickich z 13 lipca 1920 r., która weszła w życie 15 września 1920 r.⁵ i obowiązywała do 31 sierpnia 1933 r. We wstępie ustawy czytamy:

najwyższe uczelnie, poświęcone pielęgnowaniu i szerzeniu wiedzy, noszą w Państwie Polskim w ogólności nazwę szkół akademickich, a w szczególności wszechnic, czyli uniwersytetów, szkół głównych, politechnik i akademii. Zadaniem ich jest służyć nauce i ojczyźnie. W tym celu mają one szukać i dochodzić prawdy we wszystkich gałęziach wiedzy ludzkiej oraz przewodniczyć na drodze poznawania prawdy przez młodzież akademicką, a przez nią rozpowszechniać ją wśród całego narodu polskiego w imię zasad przyświecających moralnemu i umysłowemu doskonaleniu się rodzaju ludzkiego⁶.

Ustawa z 1920 r. podzieliła szkoły akademickie na państwowe i prywatne⁷. Ustanowiła ich władzę zwierzchnią, którą był minister oświaty (wyznań religijnych i oświecenia publicznego). Do kadry akademickiej zaliczyła profesorów i docentów, „którzy się przyczynili do rozwoju nauk teoretycznych lub praktycznych”, a prawo do studiowania przysługiwało osobom,

które ukończyły ogólnokształcącą szkołę średnią państwową lub takąż szkołę prywatną mającą prawo wydawania świadectw uznawanych przez Ministerstwo Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego za równorzędne ze świadectwami szkół państwowych⁸.

Szkoły akademickie uzyskały prawo wolności nauki i nauczania, nauczyciele akademicy – prawo swobody głoszenia poglądów, wyboru metod wykładów i ćwiczeń. Każdy profesor i docent mógł „podawać i oświet-

⁵ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494.

⁶ *Ibidem*.

⁷ Por. T. Matynia, *Podstawy prawne tworzenia i funkcjonowania niepublicznych szkół wyższych w świetle ustawodawstwa polskiego w latach 1920–2013*, „Homines Hominibus” 2012, nr 8, s. 77–97.

⁸ *Ibidem*. Więcej na ten temat: J. Jastrzębski, *Państwowe szkolnictwo akademickie II Rzeczypospolitej. Zagadnienia systemowe*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2013, s. 418.

łać z katedry według własnego naukowego przekonania i sposobem naukowym wszelkie zagadnienia wchodzące w zakres gałęzi wiedzy, której był przedstawicielem⁹. Ustawa określiła władze samorządowe szkół akademickich, do których zaliczyła zebranie ogólne profesorów (w tych szkołach, w których statut przewidywał), senat (w szkołach składających się z więcej niż jednego wydziału), rektora, rady wydziałowe, dziekana. Najwyższą godność sprawował rektor¹⁰. Zgodnie z ustawą szkoły akademickie otrzymały prawo nadawania stopni naukowych niższych, których nazwy nie określono, i wyższych, czyli stopnia doktora. Ponadto, mogły przyznawać tytuły zawodowe.

Szkolnictwo akademickie należało do obszaru szkół wyższych, charakteryzowało się najwyższym w państwie poziomem edukacji i posiadało wyłączne prawo nadawania stopni naukowych (w tym doktora). Początkowo status akademicki przysługiwał dziesięciu uczelniom państwowym. Na mocy ustawy o szkołach akademickich z 1920 r. za uczelnie akademickie uważano szkoły posiadające pełne prawa akademickie, czyli prawa nadawania stopni naukowych niższych (magistra, inżyniera, lekarza) i wyższych (doktora i doktora habilitowanego). Szkołami wyższymi były szkoły bez pełni praw akademickich, mające prawo wydawać dyplomy lub świadectwa ukończenia, działające na podstawie statutu zatwierdzonego przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego¹¹. Do uczelni z pełnią praw akademickich zaliczano dwie szkoły prywatne – Wyższą Szkołę Handlową w Warszawie (od 1933 r. Szkoła Główna Handlowa)¹² i Katolicki Uniwersytet Lubelski oraz następujące szkoły państwowe:

⁹ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494.

¹⁰ *Ibidem*.

¹¹ *Ibidem*.

¹² A. Jarosz-Nojszewska, *Wyższa Szkoła Handlowa 1915–1933*, w: *Historia Szkoły Głównej Handlowej 1906–2006*, red. W. Morawski, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2006; W. Mróz, *Działalność dydaktyczna Wyższej Szkoły Handlowej – Szkoły Głównej Handlowej w latach 1915–1930*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 1994, s. 404. Wyższa Szkoła Handlowa w Warszawie status akademicki uzyskała 29 lutego 1924 r. (DzU z 1924 r., nr 19, poz. 185).

Uniwersytet Jagielloński¹³, Uniwersytet Warszawski¹⁴, Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie¹⁵, Uniwersytet Stefana Batorego w Wilnie (podlegający prawu polskiemu od 1922 r.)¹⁶, Uniwersytet Poznański¹⁷, Szkołę Główną Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie¹⁸, Akademię Weterynarii we Lwowie, Politechnikę Warszawską, Politechnikę Lwowską utworzoną w 1921 r.¹⁹, Akademię Górniczą w Krakowie²⁰.

Do szkół wyższych bez pełni praw akademickich należały następujące szkoły państwowe: Państwowa Wyższa Szkoła Gospodarstwa Wiejskiego w Cieszynie, Kurs Ogrodniczy przy Uniwersytecie Jagiellońskim, Wyższy Naukowy Kurs Spółdzielczy przy Uniwersytecie Jagiellońskim, Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie, Szkoła Sztuk Pięknych w Warszawie, Konserwatorium Muzyczne w Warszawie i seminaria duchowne oraz szkoły prywatne: Wolna Wszechnica Polska w Warszawie z filią w Łodzi, Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie, Kursy Ziemiańskie im. Turnaua we Lwowie, Wyższa Szkoła Gospodarstwa Kobiecego w Snopkowie, Wyższe Studium Handlowe w Krakowie przekształcone w 1937 r. w Akademię Handlową²¹.

¹³ D. Zamojska, *Akademicy i urzędnicy. Kształtowanie ustroju państwowych szkół wyższych w Polsce 1915–1920*, Seria: Monografie z Dziejów Oświaty t. XLII, Instytut Historii PAN – Aspra Jr, Warszawa 2009, s. 296.

¹⁴ J. Miziołek, *Uniwersytet Warszawski. Dzieje i tradycja*, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2005, s. 324.

¹⁵ J. Draus, *Uniwersytet Jana Kazimierza we Lwowie 1918–1946. Portret kresowej uczelni*, Księgarnia Akademicka, Kraków 2007.

¹⁶ M. Przeniosło, *Nauczyciele akademicy na Uniwersytecie Stefana Batorego w Wilnie w okresie międzywojennym*, „Respectus Philologicus” 2013, nr 24, s. 176–193.

¹⁷ J. Tymowski, *Organizacja szkolnictwa wyższego w Polsce*, PWN, Warszawa 1980.

¹⁸ *Księga pamiątkowa ku uczczeniu potrójnej rocznicy zaczątków, założenia i utrwalenia Szkoły Głównej Gospodarstwa Wiejskiego w Warszawie*, red. F. Staff, Warszawa 1936, s. 618.

¹⁹ MP z 1921 r., nr 23, poz. 63.

²⁰ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494.

²¹ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494. Por. H. Wittlinowa, *Atlas szkolnictwa wyższego*, Nasza Księgarnia, Warszawa 1937; *Akademicka młodzież ludowa II Rzeczypospolitej*, red. S. Malewski, Ludowa Spółdzielnia Wydawnicza, Warszawa 1974, s. 150; Archiwum Akt Nowych, zespół: Spółdzielczy Instytut Naukowy, sygn. 12. Wyższy Naukowy Kurs Spółdzielczy przy Wydziale Rolniczym Uniwersytetu Jagiellońskiego; Archiwum Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, zespół: WSH, sygn. 1/1A. Krótki rys powstania i rozwoju wyższego Studium Handlowego w Krakowie.

Do 1939 r. status państwowej szkoły akademickiej nadawano wyłącznie drogą ustawową. W 1925 r. taki status uzyskała Akademia Sztuk Pięknych w Krakowie²², a w 1932 r. nadano częściowe prawa akademickie Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, która pełnię tych praw otrzymała 1 marca 1937 r.²³ Ostatnią uczelnią państwową, która uzyskała pełnię praw akademickich 1 stycznia 1937 r., była Akademia Stomatologiczna w Warszawie²⁴. Powyższy przegląd wykazał, że od 1937 r. do końca okresu międzywojennego funkcjonowało trzynaście państwowych szkół akademickich.

8 kwietnia 1937 r. dokonano nowelizacji ustawy z 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich, która upoważniała ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego do nadania statusu szkół akademickich szkołom prywatnym. Od 1 października 1937 r. status szkoły akademickiej uzyskała Wyższa Szkoła Handlu Zagranicznego we Lwowie²⁵ wraz ze zmianą nazwy na Akademia Handlu Zagranicznego we Lwowie, a od 1 września 1938 r. Wyższe Studium Handlowe w Krakowie, które równocześnie przyjęło nazwę Akademia Handlowa w Krakowie²⁶. 10 listopada 1938 r. prawa akademickie uzyskała Wyższa Szkoła Handlowa w Poznaniu, która zaczęła funkcjonować jako Akademia Handlowa w Poznaniu²⁷. 1 września 1939 r. Szkoła Nauk Politycznych w Warszawie także uzyskała prawa akademickie²⁸. Przedstawione cztery uczelnie prywatne uzyskały tylko częściowe prawa akademickie, ponieważ pełne prawa akademickie wiązały się z możliwością nadawania stopnia naukowego doktora. Takich uprawnień powyższe uczelnie nie otrzymały. Jarosław Jastrzębski wyliczył, że w 1939 r. funkcjonowało dwadzieścia jeden szkół

²² Ustawa z 16 lipca 1924 r. o zmianie niektórych przepisów ustawy z 13 lipca 1920 r. (DzU nr 72, poz. 494).

²³ Ustawa z 18 marca 1932 r. o Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (DzU z 1934 r., nr 16, poz. 126); rozporządzenie Rady Ministrów z 21 lutego 1934 r. w sprawie organizacji Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie (DzU z 1934 r., nr 16, poz. 126).

²⁴ DzU z 1939 r., nr 29, poz. 247; rozporządzenie Ministra Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego z 17 grudnia 1936 r. o organizacji Akademii Stomatologicznej w Warszawie (DzU z 1937 r., nr 1, poz. 6).

²⁵ DzU z 1937 r., nr 64, poz. 497.

²⁶ DzU z 1938 r., nr 40, poz. 331.

²⁷ DzU z 1938 r., nr 86, poz. 580.

²⁸ DzU z 1939 r., nr 44, poz. 290.

akademickich, z tego dziewięć w Warszawie, cztery w Krakowie, cztery we Lwowie, dwie w Poznaniu, jedna w Wilnie i jedna w Lublinie²⁹.

W roku akademickim 1924/1925 liczba etatów (profesorów i sił pomocniczych) wynosiła 2039, w roku 1928/1929– 2215, w roku 1937/1938 wzrosła do 2368, a w roku 1939/1940 – wynosiła 2460³⁰. W roku akademickim 1936/1937 wszystkie szkoły wyższe wydały 6114 dyplomów niższych stopni naukowych i 233 dyplomy doktorskie oraz nostryfikowano 89 dyplomów³¹. Dane zawarte w tabeli 1 wskazują na rozwój liczby szkół wyższych i studentów w wybranych latach w Polsce międzywojennej. W połowie lat trzydziestych minionego wieku wśród dwudziestu czterech uczelni funkcjonujących w Polsce było trzynaście uczelni państwowych i jedenaście prywatnych, na których w sumie studiowało 47,7 tysiąca studentów.

Tabela 1. Liczba szkół wyższych i studentów w wybranych latach w Polsce międzywojennej

	1928/1929		1932/1933		1935/1936	
	Liczba uczelni	Liczba studentów	Liczba uczelni	Liczba studentów	Liczba uczelni	Liczba studentów
szkoły	21	43,6	24	51,8	24	47,7
państwowe	13	37,9	13	44,8	13	39,3
prywatne	8	5,7	11	7,0	11	7,9

Źródło: *Mały rocznik statystyczny 1937*, GUS, Warszawa 1938, s. 301, 313–315.

Wraz z rozwojem uczelni wzrastała liczba studentów i ich znaczenie w życiu nie tylko społeczno-ekonomicznym i kulturalnym, ale także politycznym. W szkołach wyższych i akademickich powstawały organizacje i stronnictwa polityczne młodzieży, które często były w opozycji wobec rządów sanacji. Silne były również ruchy młodzieży związanej z Narodową Demokracją, a wśród młodzieży wiejskiej – ruchy lewicowe. Władze sanacyjne zaczęły więc stosować próby ograniczania autonomii szkół wyższych,

²⁹ J. Jastrzębski, *Państwowe szkolnictwo akademickie...*, s. 36.

³⁰ *Mały rocznik statystyczny 1937*, GUS, Warszawa 1937, s. 301; *Mały rocznik statystyczny 1939*, GUS, Warszawa 1939, s. 316.

³¹ *Mały rocznik statystyczny 1939...*, s. 354.

dążąc do przejęcia kontroli politycznej nad uczelniami i studentami. Taki stan rzeczy przyczynił się do reformy szkolnictwa wyższego, która miała doprowadzić do uzyskania przez grupę rządzącą szerszego wpływu na młodzież akademicką, wykorzystać we własnym interesie wpływy szkół wyższych i ich kadr na życie publiczne oraz wychować i wykształcić własną elitę kierowniczą. Cele te mogła zrealizować, stosując przymus administracyjny, ograniczając swobody akademickie i autonomię szkół wyższych oraz wolność nauki i nauczania³². Sejm uchwalił ustawę z 15 lipca 1933 r. o szkołach akademickich³³ obowiązującą od 1 września 1933 r. aż do 29 października 1947 r.

Wyrazem obrony autonomii i niezależności uniwersytetu przed zewnętrzną ingerencją była słynna mowa Kazimierza Twardowskiego *O dostojęństwie uniwersytetu* wygłoszona w listopadzie 1932 r. z okazji nadania mu tytułu *honoris causa* przez Uniwersytet Poznański³⁴. Mimo silnej opozycji 21 lutego 1933 r. Sejm uchwalił nową ustawę o szkołach akademickich, która poszerzała uprawnienia ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, stwierdzając, że jest on „naczelną władzą szkół akademickich i sprawuje nad nimi zwierzchni nadzór”³⁵. W drodze rozporządzenia ministra odbywało się tworzenie i likwidowanie wydziałów, katedr i zakładów. Wzmocniono pozycję rektora, który odtąd był wybierany na okres trzech lat, a nie jednego, jak to było poprzednio. Ograniczono kompetencje senatu³⁶. Niemal natychmiastową konsekwencją omawianej ustawy z 1933 r. była likwidacja 52 katedr w szkołach akademickich, m.in. w Uniwersytecie Lwowskim – 13, w Uniwersytecie Poznańskim – 10, w Uniwersytecie Jagiellońskim, Wileńskim i Politechnice Lwowskiej –

³² DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247, art. 3, pkt 1.

³³ DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247.

³⁴ O dostojęństwie Uniwersytetu. Tekst napisany z okazji otrzymania przez K. Twardowskiego doktoratu „*honoris causa*” Uniwersytetu Poznańskiego (uchwała Senatu z 31 maja 1930 r.) i wygłoszony w Auli Uniwersytetu Lwowskiego 21 listopada 1932 r. K. Twardowski, *O dostojęństwie Uniwersytetu – The Majesty of the University* – reprint wraz z notą biograficzną Małgorzaty Nowak, Wydawnictwo Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, Poznań 2011.

³⁵ B. Jaczewski, *Polityka naukowa państwa polskiego w latach 1918–1939*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wrocław–Warszawa–Kraków–Gdańsk 1978, s. 81–85.

³⁶ J. Jastrzębski, *Reforma Jędrzejewicza w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej. Wzmocnienie prerogatyw władz państwowych*, Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace historyczne 2011, z. 138, s. 159–176.

po 7³⁷. Wielu profesorów, wybitnych uczonych zostało pozbawionych katedr, m.in. pedagog Ludwik Jaxa-Bykowski, filolog klasyczny Jan Sajdak w Poznaniu, fizyk Wojciech Rubinowicz i matematyk Kazimierz Kuratowski we Lwowie oraz historyk wychowania Stanisław Kot w Krakowie.

Pojęcie nauczyciela akademickiego w dwudziestoleciu międzywojennym

Szkolnictwo akademickie okresu międzywojennego posiadało dwa rodzaje pracowników (sił naukowych – nazwa analogiczna do pojęcia siły nauczycielskie używanego w latach międzywojennych). Ustawa z 1920 r. wyodrębniła siły naukowe, które można nazwać podstawowymi (choć ustawodawca takiego pojęcia nie wprowadził), oraz pomocnicze siły naukowe. Do pierwszej grupy należeli profesorowie: honorowi, zwyczajni, nadzwyczajni oraz kontraktowi, a także osoby uprawnione do wykładania z tytułu habilitacji. Do pomocniczych sił naukowych należały osoby sprawujące funkcję adiunkta, kustosza, konstruktora, prosektora, starszego asystenta, młodszego asystenta oraz zastępcy asystenta (demonstratora i elewa), które w prawach emerytalnych były zrównane z urzędnikami państwowymi³⁸. 6 marca 1928 r. wprowadzono ponadto funkcje instruktora i obserwatora³⁹.

Powyższy wykaz funkcji możliwych do pełnienia przez siły naukowe na uczelni skłania do wniosku, że ustawodawca nie tyle zdefiniował pojęcie nauczyciel akademicki, ile wprowadził listę stanowisk, która upoważniała pracowników uczelni do miana nauczyciela akademickiego. Prawo akademickie nie doprecyzowało terminu „nauczyciel akademicki”. Ustawa z 1920 r. do nauczycieli akademickich zaliczała profesorów hono-

³⁷ *Zmiany w sieci katedr profesorskich w polskim szkolnictwie akademickim w okresie od 1 września 1933 do 30 września 1939*, w: J. Jastrzębski, *Państwowe szkolnictwo akademickie...*, s. 335–346.

³⁸ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 194. Por. J. Jastrzębski, *Pojęcie nauczyciela akademickiego w prawodawstwie II Rzeczypospolitej i jego konsekwencje dla badań historycznych*, „Rozprawy z Dziejów Oświaty” 2010, nr 47, s. 13–23.

³⁹ Rozporządzenie Prezydenta Rzeczypospolitej z 24 marca 1928 r. o stosunkach służbowych profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół (DzU z 1928 r., nr 24, poz. 204); obwieszczenie Ministra Wyznań Religijnych Oświecenia Publicznego z 24 lutego 1928 r. o stosunkach służbowych profesorów państwowych szkół akademickich i pomocniczych sił naukowych tych szkół (DzU z 1933 r., nr 76, poz. 551).

wych, zwyczajnych, nadzwyczajnych i docentów, a pominęła adiunktów i asystentów, które to stanowiska funkcjonowały w szkolnictwie akademickim. Jeśli chodzi o pomocnicze siły naukowe, to nauczycielami akademickimi były tylko te osoby, które posiadały tytuł docenta⁴⁰.

Przeprowadzona w 1933 r. reforma nazywana jędrzejewiczowską wyodrębniła ponadto profesorów tytularnych. Zabieg ten jednak nie rozszerzał pojęcia nauczyciela akademickiego, ponieważ funkcja profesora tytularnego była godnością honorową, którą obdarowywano wyróżniających się docentów wykładających co najmniej pięć lat, którym brakowało etatów profesorskich⁴¹. Warto jeszcze dodać, że 14 lipca 1937 r. do podstawowych sił naukowych dodano profesorów kontraktowych i zastępców profesorów⁴². Na te stanowiska również najczęściej powoływano docentów.

Wprowadzony 1 września 1933 r. nowy podział w kadrze akademickiej wyodrębnił nauczycieli akademickich, do których zaliczono profesorów i docentów, oraz nauczycieli nieakademickich, do których należała kadra pomocnicza⁴³. Do 1939 r. funkcje adiunkta i asystenta nie należały do kategorii nauczycieli akademickich, o czym świadczy art. 37 ustawy o szkołach akademickich z 1933 r., który stwierdzał, że „wykłady i ćwiczenia prowadzone przez nauczycieli nieakademickich znajdują się pod opieką naukową profesora wyznaczonego przez radę wydziałową”⁴⁴. W związku z powyższymi wyjaśnieniami w dalszej części artykułu zajmę się niektórymi uwarunkowaniami formalnymi karier akademickich związanych z obejmowaniem stanowisk służbowych profesora nadzwyczajnego, zwyczajnego i honorowego oraz habilitacji jako warunku uzyskania docentury i prawa do wykładania.

⁴⁰ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494.

⁴¹ J. Jastrzębski, *Habilitacja w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej*, „Analekta. Studia i Materiały z Dziejów Nauki” 2010, nr 1–2, s. 63–81.

⁴² Ustawa z 2 lipca 1937 r. o zmianie ustawy z 15 marca 1933 r. o szkołach akademickich (DzU z 1937 r., nr 52, poz. 406).

⁴³ DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247.

⁴⁴ *Ibidem*.

Funkcja profesora zwyczajnego i nadzwyczajnego

Ustawodawstwo międzywojenne określało zasady zatrudniania profesorów na stanowisko profesora nadzwyczajnego i zwyczajnego, które w praktyce opierały się na fakcie istnienia ograniczonej liczby katedr profesorskich tworzonych przez władze państwowe. Takie praktyki były znane polskim profesorom, ponieważ funkcjonowały one w okresie zaborów w galicyjskich uczelniach. Zatrudnianie profesora następowało tylko w przypadku zwalnających się lub nowo powstałych katedr.

W okresie międzywojennym profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych mianował prezydent RP (do grudnia 1922 r. naczelnik Państwa) na wniosek rady wydziału, przyjęty przez zebranie ogólne profesorów lub senat, który był przedstawiany do zatwierdzenia ministrowi wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Przygotowanie wniosku odbywało się na podstawie referatu komisji powołanej przez radę wydziału w celu rozpatrzenia kandydatów. Przed opracowaniem referatu komisja zwracała się do wszystkich profesorów honorowych, zwyczajnych i nadzwyczajnych ze wszystkich szkół akademickich, którzy wykładali przedmiot, o którego katedrę chodzi, z prośbą o nadesłanie uzasadnionych opinii, którego z kandydatów należy uznać za najbardziej odpowiedniego. Każdy z profesorów posiadał ustawowy obowiązek napisania opinii w kwestii kandydatów. Był tylko jeden wyjątek, kiedy komisja mogła odstąpić od tej procedury, mianowicie wówczas, gdy rada wydziału nosiła się z zamiarem przedstawienia do mianowania osoby już będącej profesorem w jednej z państwowych szkół akademickich. Po dwóch miesiącach od daty rozszlania informacji (wezwań) w sprawie nadsyłania opinii o kandydatach komisja była zobowiązana do rozpatrzenia nadesłanych wniosków i przygotowania referatu, z którym występowała na radzie wydziału. Referat miał zawierać uzasadnienie merytoryczne wyboru określonego kandydata. Jeśli dotyczył nominacji profesora nadzwyczajnego na zwyczajnego, to ustawa z 1920 r. wyraźnie podkreślała, że dorobek naukowy kandydata miał się znacząco powiększyć w czasie profesury nadzwyczajnej⁴⁵.

Na tej podstawie rada wydziału dokonywała wyboru kandydata i przedstawiała go zebraniu ogólnemu profesorów lub senatowi, który re-

⁴⁵ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494; DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247.

komendował go ministrowi wyznań religijnych i oświecenia publicznego do zatwierdzenia. Jeśli uchwała rady wydziału nie była jednomyślna, a mniejszość rady wydziału żądała, żeby uwzględnić nazwisko jej kandydata, to wniosek zawierał nazwiska dwóch kandydatów. Do wniosku dołączano prace naukowe kandydata, dokumenty osobiste, życiorys, referat komisji i wszystkie referaty profesorów, do których zwróciła się komisja. W obecności rektora nowo mianowani profesorowie składali przysięgę służbową. Warunkiem mianowania profesora nadzwyczajnego na profesora zwyczajnego był dorobek naukowy i opinia środowiska naukowego. Ustawa określiła również uprawnienia ministra dotyczące zatwierdzania kandydatur. Miał on prawo do niewyrażania poparcia dla kandydata przedstawionego przez radę wydziału. W takim przypadku rada wydziału posiadała prawo przedstawienia kolejnego kandydata aż do osiągnięcia konsensusu z ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego⁴⁶.

Podstawy prawne działalności szkół wyższych w okresie międzywojennym stworzone przez ustawę z 1920 r. gwarantowały im autonomię, która leżała u podstaw silnej pozycji pracowników nauki. Profesor mógł być usunięty z uczelni tylko w drodze postępowania dyscyplinarnego lub honorowego za zgodą zebrania ogólnego profesorów lub senatu, który podjął taką uchwałę popartą dwiema trzecimi głosów.

Ustawa z 1920 r. precyzowała zakres obowiązków profesorów, do których zaliczała: prowadzenie badań i twórczej pracy naukowej, wykładów i ćwiczeń, kierowanie związanym z katedrą zakładem lub seminarium, egzaminowanie z wykładanego przedmiotu oraz udział w posiedzeniach rady wydziału i zebrania ogólnego profesorów (jeśli statut szkoły przewidywał). Dodatkowa stała praca profesora z wyjątkiem profesora honorowego wymagała zezwolenia ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego na wniosek rady wydziału i senatu. Po 35 latach pracy w zawodzie nauczycielskim, licząc od daty mianowania na profesora, profesorowie ustępowali z katedry i otrzymywali emeryturę. Można było wydłużyć okres zatrudnienia dwukrotnie po pięć lat, jednak nie dłużej niż do 65. roku życia. Po osiągnięciu tego wieku profesorowie ustępujący z katedry mogli być powołani przez radę wydziału w charakterze profesorów honorowych. W razie potrzeby rada wydziału mogła powierzyć

⁴⁶ *Ibidem*.

obowiązek zastępczego prowadzenia wykładów adiunktom, kustoszom, konstruktorom i starszym asystentom⁴⁷.

Funkcja profesora honorowego

W II Rzeczypospolitej funkcja profesora honorowego była prawnie uregulowana. Miała charakter godności honorowej i pozwalała brać czynny udział w życiu naukowym, organizacyjnym i dydaktycznym uczelni. Była skierowana do osób, które wniosły znaczący, ponadprzeciętny wkład w rozwój nauki i wiedzy zarówno teoretycznej, jak i praktycznej, ale niezatrudnionych w szkołach akademickich⁴⁸. Była to godność elitarna, dożywotnia, która dotyczyła nielicznych osób. Jako przykład może służyć stan kadry akademickiej w Uniwersytecie Poznańskim. 1 września 1932 r. było tylko czterech profesorów honorowych, do których należeli: Stanisław Adamski, Paweł Natowski, Józef Markowski i Ludwik Ćwikliński⁴⁹. W Politechnice Lwowskiej z początkiem roku akademickiego 1926/1927 kadre nauczycieli akademickich stanowiło 46 profesorów zwyczajnych, 16 nadzwyczajnych i 5 profesorów honorowych, w tym Prezydent RP Ignacy Mościcki⁵⁰. Godność profesora honorowego przyjmowana z rąk prezydenta RP pozwalała, ale nie zobowiązywała do udziału w życiu naukowym, organizacyjnym oraz dydaktycznym uczelni i jednocześnie w latach 1920–1933 dawała prawo pełnienia funkcji rektora i prorektora szkoły akademickiej. Zatem godność profesora honorowego dawała prawa równe prawom profesora zwyczajnego.

Godność tę otrzymywali tylko wybitni uczeni bez względu na płeć. Zgodnie z przepisami prawnymi oferta ta była kierowana do byłych profesorów zwyczajnych i nadzwyczajnych (emerytowanych nauczycieli akademickich) oraz do specjalistów zatrudnionych w innych instytucjach niż szkoły akademickie.

Postępowanie kwalifikacyjne było prowadzone przez radę wydziału, która w latach 1920–1933 stanowiła obowiązkowy organ każdej szkoły

⁴⁷ *Ibidem*.

⁴⁸ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494.

⁴⁹ Spis wykładów i skład Uniwersytetu na rok akademicki 1932/33, Poznań 1932.

⁵⁰ Program Politechniki Lwowskiej na rok akademicki 1926/1927, Lwów 1926.

akademickiej⁵¹. Od 1 września 1933 r. rada wydziału pozostała obowiązkowa tylko w wielowydziałowych uczelniach. W szkołach akademickich jednowydziałowych funkcje rady wydziału sprawowało zebranie ogólne profesorów, które 14 lipca 1937 r. zastąpiła rada profesorów⁵². Do zadań rady wydziału należało sformułowanie wniosku o mianowanie profesora honorowego. Z uzasadnionym wnioskiem przedstawiającym kandydata do godności profesora honorowego mógł wystąpić każdy członek rady wydziału. Z reguły powoływano komisję dla tej sprawy, której zadaniem było przeanalizowanie dorobku naukowego kandydata. Wnioski komisja przedstawiała radzie wydziału, która po przewidzianej dyskusji przyjmowała bądź odrzucała uchwałę o mianowaniu profesora honorowego przekazywaną przez dziekana rektorowi. Wniosek o mianowanie profesora honorowego był zatwierdzany przez uczelnię (zebranie ogólne profesorów lub senat) i ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego oraz przekazywany prezydentowi RP, który dokonywał aktu mianowania⁵³. Dożywotnio przyznawana godność profesora honorowego zobowiązywała do aktywności naukowej i wykonywania tych czynności w szkole akademickiej, do których sam zainteresowany się zobowiązał. Profesor honorowy wchodził w skład grona nauczycieli akademickich, jego również dotyczyła wolność nauki i nauczania, miał prawo ubiegania się o dotacje finansowe z budżetu wydziału, do którego należał, na publikacje swoich prac. Miał także prawo prowadzić zajęcia zleczone za zgodą ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego, pełnić funkcję zastępcy profesora w katedrze. Za te prace przysługiwało mu wynagrodzenie.

Jak pisze Jastrzębski:

Wydaje się, że w interesie wszystkich zainteresowanych stron leżało, aby odpłatne korzystanie z usług profesora honorowego nosiło znamiona wyjątkowości. Profesorowie honorowi byli na ogół

⁵¹ J. Jastrzębski, *Instytucja Rady Wydziałowej w państwowych szkołach akademickich II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2010, nr 34 (209–210), s. 156–169.

⁵² DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494; DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247; DzU z 1937 r., nr 52, poz. 406. Por. J. Jastrzębski, *Dwie funkcje Rady Profesorów w państwowym szkolnictwie akademickim II Rzeczypospolitej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2011, nr 2–4 (213–214), s. 60–72.

⁵³ DzU z 1920 r., nr 72, poz. 494; DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247.

tak wybitnymi ludźmi, że na brak zajęć ani na brak funduszy nie narzekali⁵⁴.

Do wejścia w życie nowej ustawy, czyli do 31 sierpnia 1933 r., do obowiązków profesora honorowego należało opiniowanie kandydatów na stanowisko profesora zwyczajnego i nadzwyczajnego, o które był obligatoryjnie proszony przez wszystkie państwowe uczelnie akademickie. Profesor honorowy miał prawo być referentem w przewodach habilitacyjnych oraz pełnić funkcje z urzędu (czyli być członkiem zebrania ogólnego profesorów oraz częściowo rady wydziału), a także funkcje z wyboru (rektora, prorektora, zastępcy prorektora, dziekana, prodziekana, zastępcy prodziekana, delegata rady wydziału do senatu oraz częściowo członka rady wydziału).

Z powyższych rozważań wynika, że godność profesora honorowego w szkolnictwie akademickim okresu międzywojennego zajmowała wysoką pozycję. Po wprowadzeniu ustawy jędrzejewiczowskiej w 1933 r. status prawny profesury honorowej uległ osłabieniu, ale nadal był bardzo prestiżowy. Prestiż ten wynikał z czynników merytorycznych i formalnych, a zwłaszcza ze sposobu powoływania. Mianowania dokonywał sam prezydent RP, w okresie międzywojennym niezwykle szanowany jako symbol polskiej państwowości utraconej pod koniec XVIII w. na skutek słabości urzędów państwowych i odzyskanej wysiłkiem sześciu pokoleń po 123 latach zaborów. Prawne unormowanie profesury honorowej, jej elitarność i wysokie wymagania nakładane na kandydatów sprawiały, że profesor honorowy był bardzo ceniony i uznawany za człowieka wyjątkowego pod względem nie tylko naukowym, ale i społeczno-moralnym.

Jeśli mówimy o karierach akademickich okresu międzywojennego, to warto wymienić choćby niektórych znakomitych uczonych i wykładowców. W 1915 r. wznowiono działalność Uniwersytetu Warszawskiego, który po odzyskaniu niepodległości w 1918 r. miał już dziewięć wydziałów. Do znakomitych naukowców i wykładowców tej uczelni należeli: filozofowie – Tadeusz Kotarbiński i Władysław Tatarkiewicz; historycy – Oskar Halecki, Marcei Handelsman, Władysław Tokarz; matematyk Waclaw Sierpiński i znakomity psycholog, współtwórca psychologii rozwojowej, wychowaw-

⁵⁴ J. Jastrzębski, *Funkcja profesora honorowego w państwowych szkołach akademickich II Rzeczypospolitej*, „Poznańskie Zeszyty Humanistyczne” 2010, nr XV, s. 41.

czej i społecznej Stefan Baley. W 1919 r. na Uniwersytecie w Poznaniu pierwszą w Polsce katedrę pedagogiki objął Antoni Danysz, który habilitował się w Uniwersytecie Lwowskim w 1895 r. Reaktywowany w 1919 r. Uniwersytet Wileński, któremu nadano imię Stefana Batorego, posiadał sześć wydziałów (teologiczny, prawa i nauk społecznych, lekarski, humanistyczny, matematyczno-przyrodniczy i sztuki) i zatrudniał wybitnych uczonych m.in. z zakresu historii kultury (Henryk Łowmiański), z zakresu prawa (Bronisław Wróblewski) i logiki (Tadeusz Czyżowski).

Habilitacja jako warunek docentury i prawa do wykładania

Habilitacja wywodzi się z przełomu XVII i XVIII w. Wprowadzona w pruskich uniwersytetach dawała prawo do samodzielnego prowadzenia zajęć dydaktycznych (głównie wykładów) i badań naukowych, ale nie uprawniała do własnej katedry. Poszukując genezy habilitacji, można by sięgnąć do tradycji średniowiecznych instytucji kościelnych, które posiadały prawo nauczania Pisma Świętego nazywane *misio canonica*. Z tej tradycji wywodzi się zasada nadawania uprawnień do nauczania i prowadzenia wykładów osobie (nazywana *venia legendi*) oraz instytucji (nazywana *facultas docendi*). Rozwój dziewiętnastowiecznych uniwersytetów, zwłaszcza w Niemczech, doprowadził do upowszechnienia się habilitacji. Rozwojowi szkół wyższych towarzyszył wzrost zapotrzebowania na kadrę uprawnionych wykładowców, których pozyskiwano dzięki habilitacji. Poza tym nadawanie tytułu profesora wymagało kosztownego fundowania katedr, co oznaczało, że czynniki ekonomiczne również miały wpływ na upowszechnienie habilitacji.

W II Rzeczypospolitej prawa wykładania udzielała rada wydziału i takie postępowanie nazywano habilitacją. Zgodnie z jej ideą w polskiej rzeczywistości międzywojennej habilitacja pozwalała na prowadzenie wykładów bez prawa do katedry. Nie istniał wówczas znany nam współcześnie stopień doktora habilitowanego, ale tytuł docenta jako wynik habilitacji, który uprawniał do wykładania całości określonej nauki lub jej części traktowanej jako oddzielny przedmiot⁵⁵.

⁵⁵ DzU z 1933 r., poz. 24.

Warunkiem dopuszczenia do habilitacji było posiadanie stopnia doktora zdobytego w polskich szkołach akademickich lub uzyskanego za granicą. Jednak prawo akademickie dopuszczało przypadki zwolnienia kandydata uchwałą rady wydziału od obowiązku wykazania się stopniem doktora, do których zaliczało wyjątkowo wybitnych fachowców i badaczy naukowych. Kolejnym kryterium dopuszczenia do habilitacji oprócz stopnia doktora były osobiste kwalifikacje kandydata, które oceniała i rozstrzygała rada wydziału w jawnym głosowaniu. Po spełnieniu tych dwóch warunków kandydat przystępował do przewodu habilitacyjnego, na który składały się trzy części:

1. Ocena kwalifikacji naukowych dokonywana na podstawie oceny wartości rozprawy habilitacyjnej stanowiącej istotny postęp w nauce i świadczącej o samodzielności myślenia naukowego autora. Przy ocenie mogły być brane pod uwagę inne prace autora.
2. Dyskusja habilitacyjna, w której mogli brać udział wszyscy członkowie rady wydziału, a która mogła obejmować nie tylko temat rozprawy habilitacyjnej, ale całość przedmiotu, z którego kandydat się habilitował.
3. Wykład habilitacyjny na wybrany przez kandydata i zatwierdzony przez radę wydziału temat, którego celem było stwierdzenie umiejętności klarownego przedstawiania zagadnień naukowych w kontekście współczesnego stanu nauki⁵⁶.

Przebieg habilitacji protokolowano. W wypadku niepomyślnej uchwały rady wydziału dotyczącej pierwszego i drugiego etapu odpadała możliwość kontynuacji habilitacji. Rada wydziału miała prawo zwolnić kandydata z drugiego i trzeciego etapu habilitacji. Pozytywne uchwały rady wydziału w zakresie trzech etapów postępowania habilitacyjnego dawały kandydatowi prawo wykładania ze wskazaniem zakresu nauki, którego to prawo dotyczy⁵⁷.

Ostateczna uchwała rady wydziału nadająca kandydatowi prawo wykładania wymagała przyjęcia przez zgromadzenie ogólne profesorów lub senat i zatwierdzenia przez ministra wyznań religijnych i oświecenia

⁵⁶ J. Jastrzębski, *Habilitacja w państwowym szkolnictwie...*

⁵⁷ Por. M. Tarkowski, *Rada Wydziału Prawa i Nauk Społecznych Uniwersytetu Stefana Batorego w Wilnie*, „*Studia Iuridica Toruniensia*” 2010, t. VII, s. 105–128.

publicznego. Prawo takie wygasło, jeśli docent początkowo przez rok, a od 1933 r. przez dwa następujące po sobie lata nie korzystał z niego, tzn. zaprzestał wykładania. Ustawa przewidywała możliwość wzięcia urlopu, który był udzielany przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego na wniosek rady wydziału. Okres urlopu nie był wliczany do wyżej wymienionego czasu dwuletniego zaniechania wykładania. Na prośbę docenta rada wydziału mogła przywrócić uprawnienia do wykładania, które wygasły, jeśli minister wyznań religijnych i oświecenia publicznego ze względu na osiągnięty wiek przeniósł docenta w stan spoczynku. Prawo wykładania mogło być rozszerzone na inną dziedzinę wiedzy na mocy uchwały rady wydziału zatwierdzonej przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego. Warunkiem było prowadzenie działalności naukowej z tego obszaru wiedzy⁵⁸. Przewidziano również możliwość cofnięcia przez ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego prawa wykładania oraz „przeniesienia” go do innej szkoły wyższej lub na inny wydział. W obu przypadkach konieczny był wniosek stosownej rady wydziału, która informowała senat uczelni i ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego o swojej decyzji. Ustawa zobowiązywała docenta do „zachowania powagi swego stanowiska i przestrzegania przy pełnieniu swych funkcji obowiązujących przepisów”⁵⁹.

Podsumowanie

Z powyższych rozważań wynika, że polskie prawo oświatowe okresu międzywojennego sprecyzowało uwarunkowania karier akademickich. Ustawodawstwo międzywojenne wyraźnie wyodrębniło szkolnictwo akademickie spośród szkolnictwa wyższego, któremu przypisało odrębny status akademicki, opierając się na podstawach prawnych stosowanych wyłącznie do tych placówek. W związku z tym określono formalnoprawne pojęcie nauczyciela akademickiego i jego kariery. Miano nauczyciela akademickiego dotyczyło osoby uprawnionej do wykładania z tytułu habilitacji lub mianowania na stanowisko profesora. Taki stan rzeczy skłania do wniosku, że lata międzywojenne ograniczyły pojęcie nauczyciela aka-

⁵⁸ DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247.

⁵⁹ DzU z 1933 r., nr 29, poz. 247, art. 31.

demickiego, z którego wyeliminowano liczne pomocnicze siły naukowe niemające habilitacji. Próbuąc wyjaśnić ten stan, można uznać, że to profesorowie zostali wskazani przez ustawodawcę za uprawnionych do prowadzenia nie tylko wykładów i seminariów, ale również i ćwiczeń. Zadaniem pomocniczych sił naukowych było wspieranie profesorów, którym podlegali, w wykonywaniu zadań dydaktycznych, pomoc w prowadzeniu prac naukowych, pedagogicznych i organizacyjnych oraz wykonywanie poleceń służbowych profesora. O funkcjonowaniu uczelni decydowali tylko profesorowie, którzy jako jedyni ze wszystkich pracowników uczelni posiadali prawo do wyłaniania władz uczelni i zasiadania w jej organach. Dwie ustawy o szkołach akademickich z 1920 i 1933 r. określiły warunki obejmowania stanowisk profesora nadzwyczajnego, zwyczajnego i honorowego oraz habilitacji jako warunku uzyskania docentury i prawa do wykładania.

Słowa kluczowe: *kariery akademickie w Polsce międzywojennej (1918–1939), polskie prawo oświatowe okresu międzywojennego, szkolnictwo akademickie w Polsce międzywojennej, ustawy o szkołach akademickich w Polsce międzywojennej, nauczyciel akademicki w Polsce w okresie międzywojennym*

LEGAL FRAMEWORK OF ACADEMIC CAREERS IN INTERWAR POLAND (1918–1939)

Summary

Polish educational law of the interwar period specified conditions for academic careers. Interwar legislation clearly distinguished academic education and assigned it a separate academic status based on the legal grounds used exclusively for these institutions. In this connection, a formal notion of a university teacher and his career were defined. The name “lecturer” concerned a person authorized to teach due to a postdoctoral degree or appointment as a professor. This situation leads to the conclusion that in the interwar period the concept of the “lecturer” was limited as many members of academic staff, who did not have a postdoctoral degree, were eliminated from this definition. Trying to explain this

state, it can be concluded that the professors were appointed by the legislature to be responsible not only for conducting lectures and seminars, but also tutorials and workshops. The task of the auxiliary academic staff was to support research professors in the tasks of teaching and assist in research, pedagogical and organizational work as well as execute their directives. The functioning of a university was decided about only by the professors, who alone of all university employees had the right to be the part of its authorities. Two Academic Schools Acts of 1920 and 1933 defined conditions of taking positions of an associate, ordinary and honorary professor and a postdoctoral degree as a condition for the readership and the right to teach.

Keywords: *academic careers in interwar Poland (1918–1939), Polish educational law of the interwar period, academic education in interwar Poland (1918–1939), Academic Schools Acts in interwar Poland, university teacher in Poland in interwar period*

Translated by Magdalena Magiera